

Mürgisegajast mõisaproua

Eestis puuduvad andmed nõidade tulesurma mõistmisest varasemast ajast kui XVI sajandi algus.

Nõidade karistamine tulesurmaga oli varasemates õiguskoodeksites küll ette nähtud, kuid arvatavasti rakendati maagia ja nõidumisega tegelejate suhtes siiski leebemaid karistusi – ihunuhtlust, trahvi ja vangistust. Esimene vihje nõia põletamise kohta pärineb 1527. aastast Maardu mõisast.

Esimene teadaolev nõiaprot-

sess peeti aga 1542. aastal meeskohtunik Wolmer Wrangelli eesistumisel Rakveres, kus mõisteti kohut mürgitamises süüdistatava Põlula mõisaproua ja tema käsilaste üle.

Põlula mõisnik Johann Meckes süüdistas oma naist Annat oma isa surnuks mürgitamises ja mõisnikule endale raske haiguse tekitamises. Mõisaproua Anna põgenes pärast süüdistusi Haljalasse oma venna Johann Zoyge juurde, kuid andis kohtule üles mõisateenija Anne ning ühe vana naise Margrete, kes

olid talle mürki seganud. Naiste ülekuulamisest selgus, et Anna Zoyge oli tahtnud oma meest ja äia mürgitada ning maagia abil hoopistükki Jürgen Maydelli armastust võita.

Margrete oli kolm korda lausutud ja mürgitatud soola Annega mõisaprouale saatnud ning käskinud seda mõisahärra jalgade alla puistata. Sellisel kujul pidi sool surmavalt mõjuma. Kohtunikel ei õnnestunud küll teada saada, mida Margrete soolá sisse segas, kuid selgus, et kui sellist soola sisse võtta,

siginevad inimese sisikonda kärnkonnad ja ussid.

Osutatud teenuse eest söötis ja jootis mõisaproua Margretet ohtrasti ning andis vaevatasuks ilusa särgi, pärastpoole oli aga lubanud veel ka kaks killingit ja villase seeliku kinkida.

Rakveres peetud protsess lõppes Margrete ja Anne ning nende kolme oletatava kaasosalise, mölder Nano, tema karjase Lauri ja naise Elze tulesurma mõistmisega.

Kogu süüasja peategelasele Anna Zoygele anti armu ja ta saadeti maalt välja, kuid kui ta kahe aasta pärast Virumaale naases, toimus tema üle uus kohtuprotsess. Teisel katsel Annal enam nii lihtsalt ei läinud ja

seekord mõisteti ka tema tulesurma. Otsuse täideviimise kohta paraku andmed puuduvad.

Ülaltoodud loost võib jääda mulje, nagu oleks keskaegses Eestis olnud nõidade põletamine üpris igapäevane tegevus. Tegelikkus oli siiski hoopis teistsugune, sest meieni jõudnud andmete kohaselt mõisteti Eesti- ja Liivimaa kohtutes aastatel 1520–1700 nõiaprotsessides surma 65 inimest.

Seega oli Põlula mõisaproua protsess küllalt erandlik ja andis peaaegu kahe sajandi suurtest nõidadest juba üksi ligi 10%.

Andres Pulver